

„MAGYARUL TANULOK” – INTERKULTURÁLIS TAPASZTALATOK EGY NÉMET–MAGYAR TANDEMPROGRAM KAPCSÁN¹

‘I STUDY HUNGARIAN’ – INTERCULTURAL EXPERIENCES RELATED TO A GERMAN–HUNGARIAN TANDEM PROGRAMME

KEGYESNÉ SZEKERES ERIKA²

A tanulmány a tandem módszer fogalmát interkulturális aspektusból közelíti meg, és a nyelvoktatásban játszott szerepére mutat rá. A tandemhez kapcsolódó módszertani háttér és a tandemben való nyelvtanulás előnyeinek a bemutatása után egy, a Miskolci Egyetem és a hildesheimi egyetem diákjai között megvalósult tandemtanulás tapasztalatainak részletezése következik. A cikk azt bizonyítja, hogy megfelelő előkészületek és módszertani felkészítés segítségével a tandemben résztvevőknek nemcsak a nyelvi tudása, hanem az interkulturális kompetenciája is fejlődik.

Kulcsszavak: tandem, nyelvtanulás, motiváció, interkulturalitás

The paper examines the concept of the tandem method from an intercultural aspect, pointing out its role in language learning. The presentation of the related methodological background and the advantages of language learning in a tandem programme is followed by the experiences of a tandem programme implemented between the students of the University of Miskolc and Hildesheim University. The paper proves that with the help of proper preparation and methodological grounding, participants in the programme can improve not only their language knowledge but also their intercultural competence.

Keywords: tandem programme, language learning, motivation, interculturality

BEVEZETÉS: MI A TANDEM?

Ha felütjük a különböző szótárakat, akkor a tandem szónál általában elsődleges meghatározásként a következő magyarázatot találjuk: kétülékes kerékpár. A tandem szakszóként azonban ennél sokkal több jelentéssel bír: a tandem-pótkocsi például a fuvarozás alapvető szókészletébe tartozik, az ejtőernyős sportokban a stabil kettős ugrást jelenti, a biológiában pedig egy bizonyos genetikai elrendeződési forma megjelölése. A pedagógiában és a tanulásmódszertanban ez a szakkifejezés az autonóm tanulási formák egyikét jelöli, amelyben a különböző anyanyelvű tanulók egymást tanítják az anyanyelvükre. A tandem létrejöhet egy konkrét projektfeladat elvégzésére, vagy a nyelvtanulók motivációja alapján állandó nyelv-

¹ „A bemutatott kutatómunka a TÁMOP-4.2.1.B-10/2/KONV-2010-0001 jelű projekt részeként az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.” “This research was carried out as part of the TAMOP-4.2.1.B-10/2/KONV-2010-0001 project with support by the European Union, co-financed by the European Social Fund.”

² KEGYESNÉ SZEKERES Erika
egyetemi docens
Miskolci Egyetem BTK, MFI
Német Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszék
3515 Miskolc-Egyetemváros

elsajátítási formává is válhat. A tandem mint tanulási gyakorlat a Német–Francia Ifjúsági Körök programjaiban fejlődött ki még az 1960-as években. Maga a módszer két alapelven nyugszik: a tanuló autonómiáján és a kölcsönösségen. Az előbbi módszertani tekintetben azt jelenti, hogy a tanulónak magának kell megtalálnia azokat a kompetenciaterületeket, amelyeken tanulótársa segítségével fejlődni szeretne. A tandemtanulásban a kölcsönösség elve pedig azt mondja ki, hogy a partnerek egymástól való tanulási szándéka maximális, elismerik egymás tudását, elfogadják egymás nyelvét és kultúráját, s egymásnak nyelvükre és kultúrájukra vonatkozó speciális ismereteket adnak át. Ennek ismeretében úgy is fogalmazhatunk, hogy a tandem az „adok-kapok” elve alapján működik.

A tandem mint módszer a páros tanulásra épít, és a pármunkában elvégzett feladatok megoldását várja el a tanulóktól. Olykor a tanár irányítja a tandem munkáját, ő jelöli ki és ellenőrzi a feladatokat és megoldásait, máskor a tandem munkáját figyelemmel kísérő és értékelő mentor feladata az elvégzendő feladatok meghatározása és ellenőrzése. A tandem mint tanulási forma ROEDERS (1988, idézi APFELBAUM 1993) megállapítása szerint elsődlegesen homogén (azonos sajátosságú) vagy heterogén (a kívánt sajátosság szerint eltérő) kompetenciákkal bíró tanulópárok együtt tanulását jelenti egy konkrét feladat elvégzése vagy egy meghatározott cél elérése érdekében. A nyelvtanítással foglalkozó szakirodalomban – mint ahogyan erre a tandem típusú nyelvvoktatás kézikönyvében (BRAMMERTS–KLEPPIN 2001) több utalást is találunk –, először 1971-ben bukkan fel ez a kifejezés Wambach könyvében, aki arra hivatkozik, hogy a német–francia kapcsolatokat a fiatalok körében javítani szándékozó pedagógiai programokban találkozott először ezzel a terminussal, és megemlíti, hogy a francia és a német fiatalok közösen oldottak meg országaik történelméhez kapcsolódó feladatokat. A tandem mint individuális és alternatív nyelvtanulási módszer csak később került meghatározásra a modern nyelvvoktatási formák bevezetésével egy időben. Elsősorban a tandemtanulást szorgalmazó módszertani írások foglalkoztak a fogalom definiálásával (vö. pl. KLEPPIN 2002). Kleppin és mások a tandemtanulást a szociális tanulási formák közé sorolják, amelynek egyedi és egyben különleges tanulási környezete képes biztosítani azt, hogy mind a nyelvet közvetítő, mind a nyelvet tanuló partner egy bizonyos távolságból szemlélje az adott nyelvet, s így a tandemekre jellemző kooperatív, autentikus és interkulturális tanulási forma eredményesen egészülhet ki a nyelvi és kulturális tudatosság, kritikusság és elfogulatlanság aspektusával is (vö. KLEPPIN 2002).

A tandemtanulás hatékonyságáról több felmérés is készült. Ezeknek az volt a célja, hogy rámutassanak a tandem előnyeire a hagyományos nyelvtanulási formákkal szemben. Az első felmérések szerint (pl. Goethe Intézet 1983, idézi BERNDT 2014) a tandemprogramok eredményeképpen javult a hallásértési kompetencia, és ugrásszerűen megnőtt a beszédképesség mutatója, mivel az ismert, kommunikációt gátló tényezők nem álltak fenn a tanulás során. Ezen felmérések alapján kristályosodott ki a tandemtanulás koncepciója is: egymás megértése, egymás nyelvének a megértése, egymás megismerése, a sajátunktól eltérő kultúrák megismerésének és megértésének egyik nagyszerű lehetősége. Egy másik felmérésben (eredményeit közli BRAMMERTS–LITTLE 1996) a jó tandemcsapat kritériumait állították össze. A résztvevők megítélése alapján a következő sorrend született: szimpátia a tanulópáros tagjai között, közös érdeklődési kör, megbízhatóság, motiváltság. E kritériumok alapján érthető, hogy egyes módszertani útmutatók (pl. BRAMMERTS–LITTLE 1996) a kooperatív tanulási formák közé sorolják a tandemet.

1. TANDEM AZ IDEGEN NYELVEK OKTATÁSÁBAN

A tandem mint nem hagyományos, de szervezett keretek között zajló modern nyelvvoktatási forma csakis akkor lehet sikeres és eredményes, ha mindkét fél motivált, és mindkét fél egyforma mértékben profitál a közös tevékenységből. A tandemben is vannak olyan kommunikációs és egyéb szabályok, amelyeket mindkét félnek be kell tartania. Ilyen például az, hogy a partnerek egymás kultúrái és nyelvei között egyenlő arányban osztják meg a tanulásra fordított időt. A tanulópárok általában szabadon választhatják meg, mikor melyik témát jelölik ki a konverzáció tárgyául, és mikor mennyi időt fordítanak az aktuális események megbeszélésére. Németországban a tandemben nyelvet tanuló párok munkáját az egyetemeken nyelvi központjában dolgozó tandem-tanácsadók is segítik. Módszertani ajánlásokat tesznek például arra, hogyan kezeljék a partnerek a nyelvi hibákat, hogyan javítsák azokat, és hogyan tolerálják, ha bizonyos témákban a partnerek véleménye egymástól nagyon eltérő. A tandemet segítő nyelvtanárok vagy mentorok a haladás mértékét is ellenőrzik, bizonyos mértékig rálátásuk van a tandempartnerek nyelvi kompetenciájának fejlődésére. A tandemben történő tanulás kulcskérdése az, hogy a tanulással kapcsolatos célkitűzéseket a partnerek a sajátjuknak tekintsék, és adott esetben képesek legyenek arra, hogy motivációjukat a tanulás során fellépő nehézségek (pl. a partner nem jelentkezik be időben a számítógépre, a partner nem jön el a megbeszélte tandemórára, a partner készületlen vagy nem végezte el a feladatát a projektben stb.) ellenére is megőrizték.

A tandemtanulás általában nem mentes a nehézségektől, ezért érdemes azokat a formákat követni, amelyek szervezett keretek között zajlanak. A bielefeldi egyetem például 1987 óta működteti sikerrel a tandemkurzusait. Ez azt jelenti, hogy az egyetemen tanuló, nyelviileg sokszínű háttérrel rendelkező diákok számára fontos a német mint idegen nyelv elsajátítása, de felismerték, hogy a más anyanyelvűek is segíthetik a németet anyanyelvként beszélő diákok idegen nyelvi kompetenciáinak fejlesztését. A tandempárok órarendbe beillesztett tandemórákon tanulnak együtt, a félév végén vizsgát tesznek, és a vizsga kérdései között nemcsak a nyelvtani vagy a lexikai ismeretek kerülnek számonkérésre, hanem a kulturális ismeretek is, amiket a résztvevők a tandempartnerrel tanultak.

Ennek fontosságát hangsúlyozta egy munkabeszélgetés során a hamburgi egyetem professzora, Johannes Eckert is, aki egy olyan, kulturális ismeretközvetítésen alapuló tandemprogramot dolgozott ki, amelyben a résztvevők heti 1-2 találkozás alkalmával kulturális eseményeket látogatnak közösen (pl. filmek, színház, kiállítás, előadások, hangversenyek). Az előadások után nincs más feladat, mint hogy a partnerek megbeszéljék a kulturális eseménnyel kapcsolatos feladataikat, pl. az író, a szerző életrajza, a művek fogadtatása, a személyes vélemény stb. Mindez egy feladatlap kitöltésének formájában történik, amit a diákok az aktuális kulturális esemény előtt a professzortól kapnak meg. A lényeg, hogy minden esetben legalább két találkozás szükséges a feladatok megfelelő szintű elvégzéséhez, és egyszer a német a „munkanyelv”, egyszer pedig a másik tandempartner nyelve.

2. TANDEMEK ÉS MUNKAFORMÁK

A tandem klasszikus formája a kétszereplős tandem. Ebben a formációban a tanulópárok tandem-közvetítő honlapok, levelezőlisták segítségével találhatják meg egymást a tanulni szándékozott nyelvek és a nyelvi szintjüknek megfelelően. Általában egy szándéknyilatkozatot és egy személyes adatlapot kell kitölteni. A tanulópárok tanári felügyelet nélkül haladnak a nyelvtanulásban, de a tandem-közvetítő szervezetektől, szolgáltatóktól kaphatnak segítséget a módszer alkalmazásának minél magasabb szinten történő elsajátítása érdekében. A szolgáltatók általában tandem nyelvtanulási feladatokat is küldenek. Vannak ún.

tandemkurzusok is. Ebben a formációban a tandemet két kisebb vagy nagyobb tanulói csoport alkotja, a kurzust nyelvtanár vezeti. Ilyen tandemek jöhetnek létre nemcsak a nyelvtanulás céljából, hanem egy projekt keretében is, például tandem-osztályok nagy sikerrel működnek a mai napig Spanyolországban. Ebben a projektben a tanulók németül és spanyolul tanulnak, és nem ritka, hogy a tandemosztályok meg is látogatják egymást. Gyakori példa az is, hogy német nyelvű osztályok amerikai osztályokkal tanulják a nyelvet, heti egy alkalommal és a program lényege az interkulturális véleménycsere, mint ahogyan ezt a hildesheimi egyetem több projektje is bizonyítja (SCHLICKAU 2009).

A tandem formája függhet attól is, hogy a tanulópárok személyesen vannak-e jelen az interakcióban, vagy az internet segítségével kommunikálnak egymással. Ez utóbbi esetben térben egymástól távol lévő tanulói csoportok is tudnak egyidejűleg ugyanazon a feladaton dolgozni. Az Európai Bizottság Idegen Nyelvek Munkabizottságának tájékoztató kiadványa már az e-tandem alkalmazására biztatja a korunk információs technológiai kihívásainak is megfelelni kívánó nyelvtanárokat. Az e-tandemben a diákok telefonon, skype-on, twitteren, facebookon vagy más alkalmazás segítségével tanulják a nyelvet. Tandemet alkotó csoportok sikeresen tarthatnak például videokonferenciát is (vö. SCHLICKAU 2009). Az Európai Unió ajánlására Németországban eddig 30 egyetem csatlakozott a különböző tandemprogramokhoz, és gyakran fordul elő, hogy tandemkurzusokat is felvehetnek a diákok. Ebben a formában a tandemeket alkotó hallgatók az óra keretében tanulják tandempartnereikkel a nyelvet. Németországban az Európai Unió valamennyi hivatalos nyelvét lehet tandem munkafarmában tanulni különböző nyelvpárokból. A tandem tanulási forma általános céljait az Európai Unió Nyelvi Bizottsága a következőkben határozta meg:

- a korábban megszerzett nyelvi kompetenciák aktív használata,
- új nyelvi ismeretek szerzése és gyakorlása,
- az idegen nyelvi értés és kifejezőképesség fejlesztése,
- a társas kompetencia fejlesztése,
- az empátia készségek kedvező befolyásolása,
- az általános tanulási kompetencia motiválása,
- az önállóság és a felelősségvállalás gyakorlása,
- a kulturális ismeretek bővítése.

3. TANDEMTANULÁS ÉS INTERKULTURÁLIS ISMERETEK

Magától értetődik, hogy két nyelv és két egymástól eltérő kulturális közeg találkozásakor (már csak az adódó konfliktusok miatt is) fejlődik a résztvevők kulturális tudása, hiszen folyamatos kommunikációs kapcsolatban állnak egy másik kultúra és egy másik nyelv autentikus képviselőjével. A tandem programok lényege tehát, hogy a partnerek egymás nyelvi és kulturális kompetenciáját kölcsönösen fejlesztik, és minden partner anyanyelvi környezetben tanulhatja a nyelvet. Ez a tanulási forma segít első kézből megismerni a másik nyelvhez és országhoz kapcsolódó sztereotípiákat, és a kommunikációs készség növelésével, az empátia és a tolerancia fokozásával hozzájárulhat a sztereotípiák hatalmának gyengítéséhez. Eképpen a tandem interkulturális tanulás is, hiszen a partnerek gyakran barátságot is kötnek egymással és közvetlenebb formában ismerhetik meg egymás kultúráját egy olyan interakciós közegben, ahol a tankönyvekben leírt tartalmakat és információkat a tandemtanulás során szerzett egyéni tapasztalatokra támaszkodva meg lehet kérdőjelezni, el lehet fogadni, vagy éppenséggel el lehet vetni.

A tandemmel foglalkozó publikációk egyetértéssel vélekednek arról, hogy a tandem nemcsak a differenciált, egyénre szabott és támogató jellegű tanulási környezetet képes

biztosítani, hanem a kulturális horizont bővülését is (vö. WIEBKE 2011). Az interkulturális tanulás legelfogadottabb, a nyelvoktatásra vonatkozó definíciója szerint a tandem esetében nemcsak arról van szó, hogy a tandemtagok nyelvi és kulturális elemeket tanulnak meg egymástól, hanem arról, hogy meg is értik ezek hátterét, és az így elsajátított tudás alapján lesznek képesek a kultúráközi kommunikációban való sikeres interakcióra (BECHTEL 1997). A hagyományos intézményi és iskolai keretek közötti nyelvoktatás több szempontból sem képes a háttérismeretek átadására. Egyrészt a tantervek ezt nem követelik meg, másrészt az átadott ismeret nem autentikus környezetben és nem mindig anyanyelvi beszélő megerősítésében hangzik el, hanem pusztán csak a tananyag informatív tartalmát jelenti.

Az interkulturális ismeret- és tapasztalatszerzés a legfontosabb része az individuálisan és az intézményi keretek között zajló tandemtanulásnak is (BECHTEL 2003). A tandemnek szervezetenként sokféle formája létezik, és ezek más-más körülmények között valósítják meg ezt a célkitűzést. A diákcsera-programokban a kitűzött feladat konkrét megvalósítása a cél, amelyen keresztül a különböző kultúrák képviselői egymást megismerhetik. Az is ideális, ha a tandemmunka eredményeit plenáris találkozásokon is bemutatják a résztvevők, például prezentációk vagy minikonferencia keretében. Ebben az esetben a tandemeknek speciális, előre meghatározott, interkulturális szempontból releváns témán kell közösen dolgozniuk. Ennek a sikere a tanári irányításon is múlik. A multilingvális szakaszokkal párhuzamosan, megértési probléma esetén vagy például lexikai egységek ismeretének hiánya miatt érdemes ún. mononacionális vagy monolingvális szakaszokat is beiktatni (vö. BECHTEL 2003).

Több országban is nagy sikerrel zajlottak az ún. Teletandem programok, többek között német–francia, német–portugál, német–lengyel, német–finn nyelvpárokban. Ebben a keretben tanárok szervezték meg az oktatást, és a nagyjából 90 perces tanulási szakaszokban egy-egy interkulturális szempontból érdekes és fontos téma megbeszélése volt a tandempárok feladata. Az előkészítési szakaszban az írásbeli kommunikáció és az információgyűjtés volt az előtérben. A hétvégén, amikor a tandemek találkoztak, a szóbeli kommunikációé volt a főszerep, és a gyűjtött információk megbeszélése volt a cél. A harmadik, lezáró szakaszokban a diákok esszéket írtak az adott témákról, amelyeket elküldtek egymásnak véleményezésre. Az esszék lényegében a két kultúra közötti különbségeket fogalmazták meg idegen nyelven a feldolgozott témakörben. A program érdekessége, hogy a tandempárokat a hasonló érdeklődési kör alapján választották ki, és a mérvadó információ a nyelvismeret foka volt.

A tapasztalatok alapján tandem továbbképzések valósultak meg nyelvtanárok számára, és megszülettek az első olyan tankönyvek, melyek az interkulturális kommunikációt helyezték előtérbe. A tanártovábbképzések pedig segítettek abban, hogy elindulhasson a téma tudományos feldolgozása, és elkészüljenek azok a tandemtanulást segítő anyagok, amelyek nélkül a tandem nyelvtanulás jogi és gazdasági háttere ma már elképzelhetetlen lenne. Az egyik legfontosabb, ma is használt dokumentum Matthias Baumann nevéhez kapcsolódik, és 2008-ban jelent meg. Ezt a dokumentumot gyakran csak úgy emlegetik szakmai körökben, hogy tandem-brosúra, és eredetileg a Tandem Fundazioa adta ki. A dokumentum legfontosabb tanulsága, hogy a lekérdezések alapján egy négyes skálán az interkulturális tanulás mint hasznos módszer 3,9 pontot ért el! A leírás alapján a résztvevőknek tudniuk kell, hogy a tandem ugrás az ismeretlenbe, ahol egy nagyszerű és kalandos interkulturális játék kezdődik el: egymás megértése. Valójában, mint ahogyan Baumann is hangsúlyozza, a tanulás hatékonysága a tanulók tudatosságától függ: meg kell tanulniuk tandem-órarendet vezetni, és komolyan kell venniük a tandem-tankönyv tanácsait. Ez a szervezet rendezi meg a nemzetközi Tandem Napokat is, és költségtérítéses és ingyenesen is hozzáférhető feladatlapokat állít össze a tandempartnerek számára.

A fenti jó példák és gyakorlatok elősegítették a tandem és az interkulturális tanulás összefüggéseinek mélyebb kutatását is. BECHTEL (2003) diskurzuselemzés segítségével tárta fel ennek lényegét: a tandem módszer valóban az interkulturális kommunikáció modellértékű esete, de csak abban az esetben, ha a tandemtanulás megfelelően szabályozott keretek között folyik. A tandemek az interkulturális tanulás legfontosabb színtereivé nőhetik ki magukat, amennyiben szakmai körökben is szélesebb támogatást találnak, ami elég alapot adhat arra, hogy mind módszertani, mind nyelvtechnológiai szempontból továbbfejlesszük. STEINMÜLLER (1990), aki a tandemtanulás lehetőségeit a szaknyelv-elsajátítás szempontjából követte nyomon, azt emelte ki, hogy a megkérdezettek szerint gyakran fontosabbnak tűnt a saját nyelvre és kultúrára adott tudatos reflexió, mint a partner nyelvének és kultúrájának alapos megismerése és megértésének szándéka, mindazonáltal a szakszavak ismerete mindkét fél esetében gazdagodott, és a szakszavak jelentése éppen a szakma szempontjából vált biztosabbá és aktívabbá. Néhány felmérés és vélemény szerint (pl. HERFURTH 1993) a tandempartnerek korlátozott nyelvtudása is akadályozza a kulturális alapú véleménycserét, de tanári vagy tutori irányítással ez az akadály leküzdhető, ha a tandem feladatokat előre megtervezzük és a tandemben tanulók számára világossá tesszük, hogy a tanulás célja az, hogy a partner országról, szokásairól, történelméről stb. a nyelvi kompetenciák gyarapodása mentén tudjunk meg minél többet.

A fentiekben idézett megállapítások gyakorta általános megfigyeléseken és tapasztalatokon alapulnak, és csak ritkábban az érintettek, a diákok vagy a tandem munkáját figyelemmel kísérő mentorok megkérdezésén. Az világos, hogy a tandempartnerek más-más tudással, értékítéllel, kommunikációs szabálytudattal rendelkeznek, máshogyan gondolkodnak, és egymás országról, kultúrájáról sztereotípiákon nyugvó ismeretekkel rendelkeznek. Ebből kifolyólag – véli BECHTEL (2003) –, a tandem csak akkor lehet sikeres, ha a partnerekben megfogalmazódik a kulturális tanulás szándéka, s a közös tanulás során nem vagy csak a legritkább esetben lépnek ki abból a tanulási interakcióból, ami az eltérő kultúrák különbözőségéből fakad. Bechtel ezt az interakció-típust heurisztikusnak minősíti, s azt a véleményt képviseli, hogy a tandemtanulás valóságalapú tartalmakat közvetít, amelyek során az egyik sztereotípiát megerősítésre, a másik pedig elvetésre kerül. Bechtel német–francia nyelvpárban tanulókat kérdezett meg, és mind a német, mind a francia résztvevők úgy vélekedtek, hogy a tandemtanulás személyes kapcsolatokat, életszerű, autentikus nyelvi környezetet teremt, és egy olyan lehetőséget jelent, ami a nyelvi kifejezőkészség fejlődése mellett első kézből közvetít információkat, amelyek a sztereotípiák helyett a szubjektív nézőpontot állítják a középpontba.

4. A TANDEMTANULÁS ELŐNYEI ÉS HÁTRÁNYAI

A tandemben tanulók anyanyelvi kompetenciája is fejlődik, anyanyelvük szabályai és kifejezési formái tudatosabbak lesznek számukra. Ez kétségtelen előnyt jelent mindkét fél számára. A résztvevők idegen nyelvi kompetenciája is fejlődik, mégpedig látványosan, hiszen a tanulás autentikus nyelvi környezetben történik, magas motivációs faktorral kísérve. A tandemben idegen nyelvet tanulók elmondása szerint leggyorsabban a szóbeli kifejezőkészségük és a megértési kompetenciájuk fejlődött szóban és írásban (e-mailek küldése, fogalmazások írása stb.) (vö. KLEPPIN 2001, BRAMMERTS–KLEPPIN 2002). A tandem tagjai magabiztosan ismerik az anyanyelvükre jellemző kommunikációs szabályokat szóban és írásban, ezáltal használható nyelvtudást tudnak közvetíteni azokban a témákban, amelyekben a partnerük a leginkább motivált. Ez egy olyan feltételezés, amelyet a szakirodalom nem oszt maradéktalanul (vö. APFELBAUM 1993). Az, hogy bizonytalan a tandemben tanu-

lók anyanyelvi és kulturális tudása, gyakran a tandem felbomlásához vezethet (vö. BECHTEL 1997). Ugyanakkor ne felejtjük el, hogy hiba minden kommunikációban előfordulhat, és a tandem segítségével biztosított annak a lehetősége, hogy a partnerek naprakész nyelvtudást sajátítsanak el, és különböző kommunikációs szituációkban tegyék próbára a nyelvi ismereteiket. A tandemtanulás sajátos attitűdöket ugyan nem követel meg, mégis szükséges hozzá az, hogy a partnerek pozitív tanulási-tanítási szándékkal viszonyuljanak a páros tanulási környezethez. Gyakorta előfordul, hogy az egyik résztvevő nyelvi ismereteinek alacsonyabb szintje miatt bomlik fel a tandem, ennek áthidalása nemcsak önálló tanulást, hanem türelmet is igényel. A tapasztalatok azt mutatják, hogy A2 (alapfokú) nyelvismerettel már elkezdhető a tandem, ilyenkor elsősorban az írásbeli kommunikáció ajánlott (pl. e-mail). A szóbeli kompetenciák jól fejleszthetők skype segítségével vagy internetes csevegéssel, videokonferenciával. Igazán hasznos, ha a partnerek lementik és kinyomtatják az egyes tanulási fázisok szövegeit, vagy például videokamerával rögzítik a tanulást, elmentik az e-maileket, esetleg hangfájlként mentik a beszélgetést. Mindezek a modern technikai eszközök nemcsak érdekesebbé, autentikusabbá, hanem hatékonyabbá is teszik a tanulást.

A tandem jól integrálható az osztálytermi tanulási formákba, pl. e-mail írása a partnernek, rövid skype-beszélgetés a tanulópár között. A tandemek kidolgozhatnak hosszabb témákat is, a nyelvi szintjüktől függően írhatnak hosszabb esszéket egy-egy témáról, például kulturális hagyományok, nyelvi hagyományok. Ezek az írások megjelentethetők az iskolai vagy az egyetemi újságokban, vagy a különböző tandemtanulási portálokon, esetleg feldolgozhatók tanórai keretek között is. A szakirodalom (vö. BECHTEL 2003) a következőkben összegzi a tandem előnyeit:

- autonóm tanulás,
- a tanulási folyamatot a tanulók irányítják,
- interkulturális tanulási forma,
- stressztől mentes tanulási környezet.

A tandemtanulást elemző és esettanulmányokat is bemutató munkák (pl. ROST-ROTH 1995) a hátrányok között tartják számon a hibajavítás esetlegességét, valamint azt, hogy nehezen követhető nyomon az előrehaladás (pl. a nyelvi struktúrák vagy a kommunikációs készségek terén), és az anyanyelvi beszélők az adott idegen nyelven nem tudják megfelelően közvetíteni a nyelvtani struktúrákat. Ezen problémák kiküszöbölésére alkalmazzák a tanulási naplót, a portfóliót, esetleg a hibnapló vezetését, illetve a nyelvtan tanulását segítő moderátor, mentor vagy nyelvi asszisztens alkalmazását egy-egy programban.

5. TANDEMTANULÁSI TAPASZTALATOK: A MAGYARUL TANULÓK PROGRAM BEMUTATÁSA

A Campus Hungary³ ösztöndíj támogatásával ismerhettem meg a tandemtanítás módszertani hátterét a hannoveri Leibnitz Egyetem Szaknyelvi Központjában, és kerültem közelebbi kapcsolatba a tandemoktatás formáival. Ezen az egyetemen a tandem nyelvtanulás kétféle formája működik sikeresen. Az egyik a nyelvtanulási motiváción alapuló ismeretszerzés: két egyetemista, akiknek az anyanyelve egymástól eltérő, egymásnak nyelvi órákat ad. Ez megvalósulhat számítógéppel támogatott formában vagy személyes találkozások alkalmá-

³ Köszönetem fejezem ki a Campus Hungary program támogatásáért, aminek segítségével egy hónapot tölthettem a Leibnitz Egyetemen Hannoverben, és megismerhettem a Fachsprachenzentrum munkatársait és tandemoktatási programját, külön köszönet Dr. Sigrun Schroth-Wiechert és Dr. Monika Schelm kolléganőknek, akik nemcsak módszertani tanácsokkal láttak el a tandemtanulással kapcsolatosan, hanem hospitálási lehetőséget is biztosítottak.

val. A másik forma az ún. tandemkurzus, amikor a résztvevők – egy-egy nyelvi csoport tagjai – azonos időben és tanári óravezetéssel tanulják az adott idegen nyelvet. Az individuális alapon szerveződő tandemek a nyelvtanulók egyéni érdekeit tartják szem előtt, heti 1-2 alkalommal dolgoznak együtt, de a munkájuk ahhoz, hogy gyakorlati jegyet is kapjanak, mindenképpen legalább egy szemeszterig tart. A tandempároknak előre meghatározott időpontban kell találkozniuk vagy az interneten keresztül elérhetőnek lenniük, hogy a tandemet mentoráló oktató mindenkor élhessen az ellenőrzési jogával. A tandempartnerek egymásnak szándéknyilatkozatot adnak, amiben rögzítik feladataikat, kötelességeiket, és tudomásul veszik a mulasztásuk következményeit. A tandem indulása előtt a partnerek anyanyelvüknek megfelelő felkészítő foglalkozásokon vesznek részt, amelyeken a tandemet mentoráló tanár (a hannoveri egyetemen Dr. Monika Schelm) segít abban, hogy a nyelvi szintek egymásnak megfeleljenek. A félévi jegy megszerzésének feltételei közé tartozik, hogy a tandem-találkozásokat, a tanulási szakaszok témáját, nyelvtani egységeit a résztvevők rögzítsék, tanulási naplót vezessenek, és a kurzus végén tapasztalataikat összegezzék, amit elküldenek a tanulási programért felelős oktatónak is.

A hannoveri Leibnitz Egyetem tanulói között népszerűek a tandemkurzusok, és Monika Schelm elmondása szerint a legkedveltebbek a hagyományos és a tandemkurzusok ötvözei, ahol a nyelvtanulók heti két órát csoportban, heti legalább két órát tandemben tanulnak. A tandemek feladata, hogy kövessék a tananyagot, javítsák egymás nyelvi hibáit, legalább heti egy alkalommal írásbeli és szóbeli kommunikáció történjen a résztvevők között, amit rögzítenek (e-mail, skype stb.), és a tanulás eredményeit a nyelvtanár, a tutor számára is elérhetővé tegyék. Az emailváltások esetében a résztvevők kötelessége, hogy a tandemkurzus vezetőjének másolatot küldjenek. A személyes találkozásokról a tandemtagok fotókat készítenek, amelyet kötelesek a tandemkurzus oktatójának elküldeni. A kurzus oktatóját a diákoknak rendszeresen személyesen is fel kell keresniük, és be kell számolni tapasztalataikról, valamint a szemeszter végén el kell küldeniük neki a nyelvi haladási és tanulási naplójukat is. A tandemkurzusok az egyetem tantervébe be vannak építve, és az egyetem kurzuskínálatában a *Tandemkurs* keresőszó alatt található meg. A közelmúltban nagy érdeklődés kísérte a német–lengyel (ML 101-1E), a német–olasz (ML201-1E), a német–spanyol (ML 205-1E), a német–orosz (ML209-1 E) és a német–svéd (ML 206-1E) kurzusokat, amelyekhez minden esetben előkészítő és értékelési szakasz is társult. Az említett kurzusok közül azonban nem mindegyik volt ún. „helybeli” tandemkurzus, amelynek esetében a résztvevők a hannoveri egyetem hallgatói. Ezek között több olyan kurzus is volt, amelynek hallgatói két partneregyetem diákjai voltak, akik a tandemórákon internetes kapcsolat segítségével tanultak együtt, pl. a mexikóvárosi vagy szentpétervári egyetem részvételével. A legújabb tandemkurzusok között a hannoveri diákok már japánt és kínait is tanulhatnak. A Leibnitz Egyetem a tandemek számára biztosítja a tanuláshoz szükséges feltételeket, például tanulószoba, nyelvkönyv, tananyag, tanácsadás és mentorálás. Ezekből a tapasztalatokból kiindulva szerettem volna kipróbálni a tandemtanítást német–magyar nyelvpárban. Jelentkezőket a Hildesheimi Alapítványi Egyetemen találtunk, ők a tolmácsképzésben vettek részt, és kötelező volt számukra egy harmadik nyelv tanulása is.

A Miskolci Egyetem és a németországi Hildesheimi Alapítványi Egyetem diákjai között 2012–2015 között valósult meg egy olyan tandemprogram, amelyet a két egyetem oktatói és diákjai a fentiekben vázolt elméleti és gyakorlati alapon közösen szerveztek meg azzal a céllal, hogy a német anyanyelvű diákoktól a Miskolci Egyetem német szakos diákjai németül, míg a hildesheimi egyetem diákjai magyarul tanuljanak. Nagy örömünkre a program megvalósítását támogatta a DAAD (Deutscher Akademischer Austauschdienst) és a Cam-

pus Hungary, valamint mindkét egyetem saját forrásból is.⁴ A német és a magyar egyetem diákjai a programban való részvételükért kreditet kaptak, illetve a két egyetem támogatásával tanulmányúton vehettek részt. A program a hildesheimi egyetemen vette kezdetét, ahol öt diák kezdett el egy féléven keresztül magyarul tanulni az interneten keresztül is részben elérhető *Vigyázz, kész, rajt – magyar!* tananyag alapján. A kurzust jómagam tartottam egy BA germanisztika szakos diákkal. Saját óráim tömbösítve voltak, míg a programban részt vevő és szintén a Campus Hungary támogatását élvező diákom heti rendszerességgel tartott nyelvi órákat, mivel az adott félévet Hildesheimban töltötte. Ezen előkészítő félév után kerestünk a programba magyar résztvevőket, akik a németet idegen nyelvként beszélték. A következő feladatunk a tandemek megszervezése volt.

A résztvevők bemutatása, bemutatkozása anyanyelven történt, és hamar kialakultak a párok. A tandemet alkotó párok megegyeztek abban, hogy két nyelven kommunikálnak, magyarul és németül. A nyelvváltás szekvenciái szabályozottak voltak. Például rá lehetett kérdezni egy szóra, ha nem volt világos a mondat tartalma. A magyar diákok a nyelvtanár szerepébe bújtak, ha a kommunikáció magyarul folyt, ilyenkor új szavakat tanítottak, javították a nyelvtani hibákat. A szövegértés ellenőrzése mindig a másik nyelven folyt. A hibák javításának módját is meghatározták a partnerek: írásban minden hibát javítottak, és magyarázat is tartozott hozzá, mit miért javított ki az anyanyelvi beszélő. A beszélgetések témáinak a tananyaghoz kellett kapcsolódniuk, minden beszélgetést rögzítettek. A tandem két formában is hatékonyan működött: az e-mailen és facebookon való tanulás megelőzte a személyes jelenlétén alapuló tandemet, majd ezt ismét e-mailben és skype-on zajló tanulási szakasz követte. A tandem tagjai egy féléven keresztül internetes kommunikációt folytattak egymással, majd a német résztvevők 2013 júliusában egyhetes intenzív tandemtanulási szakaszra érkeztek a Miskolci Egyetemre. Az ezt követő félévben ismét a modern kommunikációs eszközök bevetésével (e-mail, skype) zajlott a tanulás, és a program zárásaként a magyar diákok utazhattak egy hétre tandempartnereikhez Németországba.

Az individuális tandemtanulási szakaszokban a tanulópárok számára az jelentette a legnagyobb nehézséget, hogy a nyelvi szintjük különböző volt. A magyar diákok a projekt kezdetekor első éves germanisztika szakos hallgatók voltak, míg a hildesheimi hallgatók harmadéves tolmácsszakosok, akiknek még nem volt tapasztalatuk a magyar nyelv tanulásában. A résztvevők azonban hamar áthidalták ezt a kommunikációs akadályt, mert a magyar diákok német nyelven magyarázták el a magyar nyelv sajátosságait a német tandempartnereknek. Az előkészítő félév során a német diákok az alapszintű kommunikációs elemeket sajátították el, mint például a köszönés, a bemutatkozás, a hobbik és a szabadidő szavai, az egyetemi tanulmányokkal kapcsolatos alapvető információk. A nyelvtani struktúrák esetében az igeragozás, a toldalékolás eseteinek, valamint az idő- és a helyjelölés formáinak a megtanulására helyeztük a hangsúlyt. A programban mindig az élő beszéd sajátosságai álltak a középpontban, a rövidebb, kommunikatív párbeszédek megértése és viszszaadása. A program alappillére az volt, hogy a tandemek folyamatos tanári, illetve tutori segítséget vehettek igénybe: Hildesheimban a magyar diák segítségével, aki heti egy-két alkalommal tartott magyarórákat a csoportnak, Miskolcon pedig jómagam segítettem a magyar diákok munkáját.

A miskolci találkozás idején a magyar diákok vendégül látták a német diákokat, akik a mindennapi életre jellemző kommunikációs szituációkat családi légkörben gyakorolhat-

⁴ Köszönetünket fejezzük ki minden támogatóknak, akik lehetővé tették számunkra ötletünk megvalósítását, és segítették a pilotprojekt megvalósítását. Köszönet illeti mindenekelőtt a következő szervezeteket és támogatókat: DAAD, Campus Hungary, illetve a hildesheimi egyetem Interkulturális Kommunikációs Intézetének és a Miskolci Egyetem Modern Filológiai Intézetének vezetését és munkatársait.

ták. A délelőtti két-két óra tandemtanulással telt, majd a tandempárok a délután folyamán egy-egy interkulturális szempontból fontos témát dolgoztak fel, pl. vendéglátás Németországban és Magyarországon, különbségek az étkezési szokásokban, munkahelyi és tanulási, képzési tapasztalatok, iskolarendszer stb. Ebben a szakaszban a tandem tagjai maguk választották meg a kommunikációs szabályokat, de feltétel volt, hogy az alapvető szavakat magyar nyelven is közvetíteniük kell. A tanulás a szabadidő keretében is folytatódott: magyar és német nyelvű feladatokat oldottak meg a városnézés és számos más szabadidős foglalkozás keretében.

A projekt harmadik szakaszában a tanulás ismét az internet segítségével folytatódott. A diákok maguk állították össze, mely témában milyen szavakat tanítanak meg egymásnak. A témák részben kötöttek voltak, de a hozzájuk tartozó lexikai egységek nem. A tandempárok egymásnak szókinszfejlesztő feladatokat készítettek, amelyekkel ellenőrizték is a szavak ismeretét.

A projekt zárásaként a magyar diákok vettek részt egy egyhetes utazáson Hildesheimba. A tandempárok bemutatták egymást és eredményeiket a többi érdeklődő diáknak, projekt-munkában értékelték a teljes programot, és egy szabadon választott téma keretében dolgoztak fel országismereti információkat (pl. a magyar és a német filmek témáinak összehasonlítása, rap szövegek magyar és német nyelven, irodalmi alkotások magyar és német nyelven stb.). A projektet egy közös beszélgetés zárta, ahol mindenki elmondhatta tapasztalatait. A magyar résztvevők a következőket emelték ki:

„Minden nap reggel nyolckor kezdődött a tanulás. Az első órában párokban ismételtük át magyarul és németül, mit vettünk az előző nap. Ezután a nap Kegyes tanárnővel folytatódott: új feladatot kaptunk, amit meg kellett oldani először németül, utána pedig magyarul is. Ezt követte az ebéd, amikor általában a menzára mentünk, és lefordítottuk az étlapot. Délután először párokban tanultunk szavakat magyarul és németül, ezután valamilyen film, előadás vagy más program következett, ahol fontos volt, hogy a feladatot mind a két nyelven megoldjuk, mert például meg kellett kérdezni egyetemistákat vagy másokat, hogy mi a véleményük egy kérdéssel. Ez alatt az egy hét alatt a vendégeink nagyon sokat tanultak magyarul, nemcsak sok szót, hanem bátrabban is beszéltek például a boltban vagy a múzeumban, és meg kell mondanunk, hogy mi az elején nem gondoltuk, hogy a mi német tudásunk is ennyit fog fejlődni!”

ÖSSZEGZÉS

Mint a projekt bemutatását megelőző szakirodalmi áttekintés is mutatta, kérdéses a tandemtanulás hatékonysága, hiszen általában nem egyenlő nyelvi és kulturális ismerettel rendelkeznek a tandem résztvevői. Ez a projekt megmutatta, hogy kellő mértékű tanári irányítással, optimális tananyagtervezéssel és folyamatos mentorálással ezek a problémák lényegében kiküszöbölhetők. Fontos, hogy a motiváltság fenntartása mellett a résztvevők segítséget kapjanak, például nyelvi vagy kulturális feladatok megoldásához, ezért a két csapat tutorainak, mentorainak mindig a helyszínen kell tartózkodniuk. Fontos továbbá, hogy a tananyag és az interkulturálisan érdekes témakörök kiválasztása tanári instrukciók alapján történjen, hiszen ez biztosítja a nyelvi ismeretek elmélyítését, az új ismeretek szerzését és a saját nyelvünkről kialakított tudásunk bővítését is. Többéves projektünk azt is bizonyította, hogy a különböző szintű nyelvismerettel rendelkezők is profitálhatnak a közös tanulásból. Nem-

csak a nyelvi kompetenciák, hanem az interkulturális kompetenciák is eredményesen fejleszthetők, ráadásul sokkal hatékonyabban, mint például egy tankönyv esetében, hiszen az autentikus nyelvi kommunikációs szituációk magától értetődően adottak voltak mind az online kapcsolattartás, mind a személyes találkozások alkalmával.

IRODALOM

- APFELBAUM, Birgit 1993. *Erzählen im Tandem: Sprachlernaktivitäten und die Konstruktion eines Diskursmusters in der Fremdsprache: Zielsprachen, Deutsch und Französisch*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- BECHTEL, Mark 1997. Hypothesen zum interkulturellem lernen im Tandem. In: BREDELLA, Lothar–CHRIST, Herbert–LEGUTKE, Michael (Hrsg.): *Thema Fremdverstehen*. Tübingen: Gunter Narr, 120.–136.
- BECHTEL, Mark 2003. *Interkulturelles Lernen beim Sprachenlernen im Tandem. Eine diskursanalytische Untersuchung*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- BERNDT, Anette (Hrsg.). 2014. *Sprachlernberatung – Sprachlerncoaching*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- BRAMMERTS, Helmut–KLEPPIN, Karin (Hrsg.) 2001. *Selbstgesteuertes Lernen im Tandem. Ein Handbuch*. Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- BRAMMERTS, Helmut–LITTLE, David (Hrsg.) 1996. *Leitfaden für das Sprachenlernen im Tandem über das Internet*. Bochum: Universitätsverlag.
- HERFURTH, Hans-Erich 1993. *Möglichkeiten und Grenzen des Fremdsprachenerwerbs in Begegnungssituationen. Zu einer Didaktik des Fremdsprachenlernens im Tandem*. München: Iudicium.
- KLEPPIN, Karin 2002. Lernen als sozialer Prozess. In: QUETZ, Jürgen–VON DER HANDT, Jürgen (Hrsg.): *Neue Sprachen lehren und lernen*. Bertelsmann Verlag: Bielefeld, 83.–101.
- ROST-ROTH, Martina 1995. *Sprachenlernen im direkten Kontakt. Autonomes Tandem im Südtirol. Eine Fallstudie*. Meran: Alpha und Beta.
- SCHLICKAU, Stephan 2009. *Neue Medien in der Sprach- und Kulturvermittlung: Pragmatik – Didaktik – Interkulturelle Kommunikation*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- STEINMÜLLER, Ulrich 1990. Deutsch als Fremdsprache: Didaktische Überlegungen zum Fachsprachenunterricht. *Zielsprache Deutsch*, Jg. 21, Hf. 2, 16.–23.
- WIEBKE, Augustin. 2011. *Kooperativer Fremdsprachenerwerb im Teledandem. Grundlagen der Lehr- und Lernmethode*. Karlsruhe: Universitätsverlag.